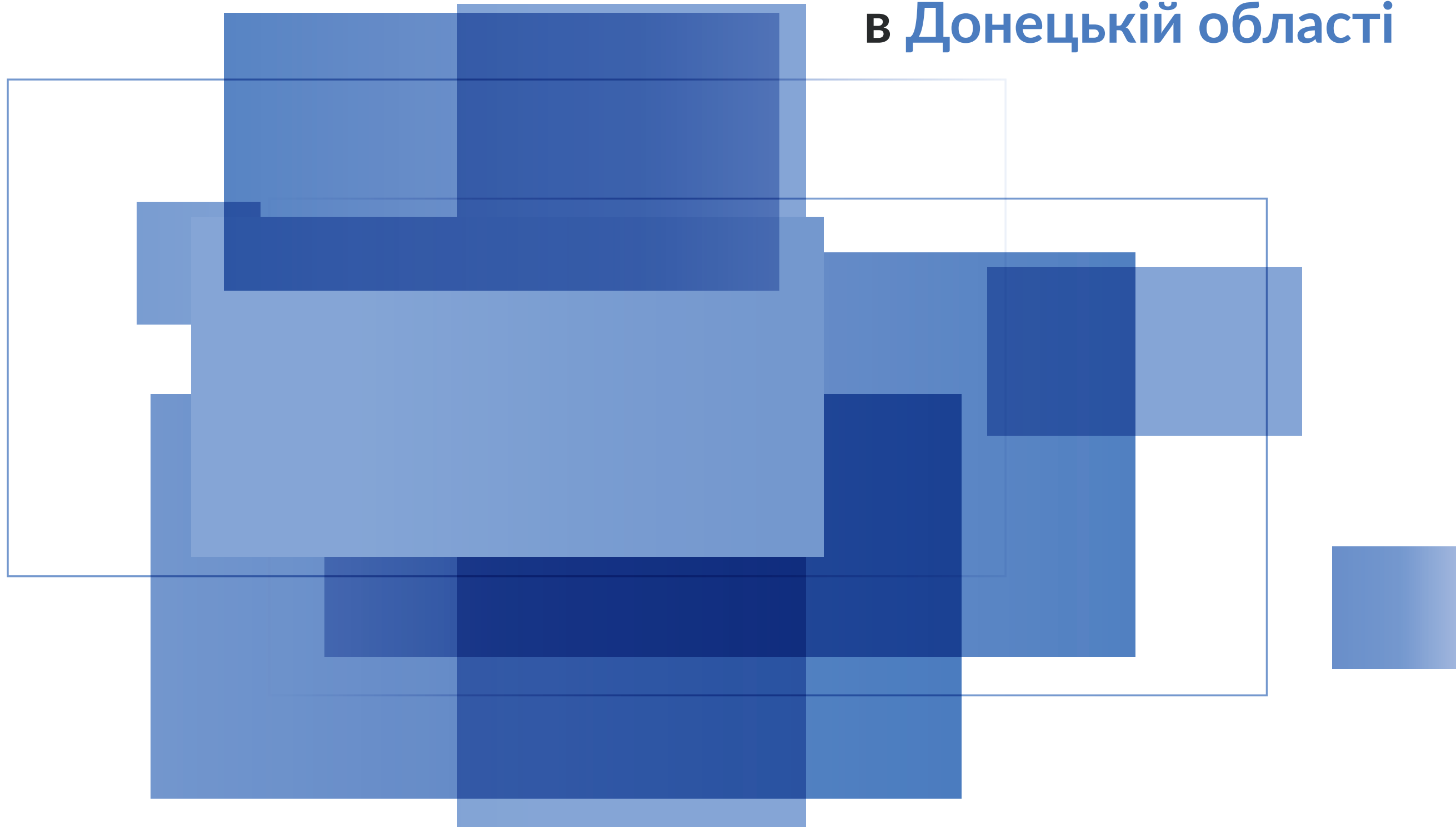

Соціальна згуртованість: напрями розвитку політики в **Донецькій області**

**Соціальна згуртованість:
напрями розвитку політики
в **Донецькій області****

Київ – 2021

Соціальна згуртованість: напрями розвитку політики в Донецькій області. Пропозиції до розвитку політики. – Київ: УНЦПД, 2021. – 32 с.

Цей звіт містить ключові напрями дій для формування політики соціальної згуртованості в Донецькій області. Пропозиції базуються на результатах вивчення ситуації на Донеччині, аналізу документів щодо державної політики в цій сфері, консультацій і попередніх напрацювань з представниками органів влади та різних середовищ (мас-медіа, неурядових організацій, бізнесу), зокрема стосовно потенціалу міжрегіональної співпраці для спільного розв'язання проблем східних областей України. Ці пропозиції надалі може бути використано під час розроблення інклюзивного плану дій з розвитку політики соціальної згуртованості для Донецької області.

Автори: **Володимир Лупацій, Юлія Тищенко, Олег Саакян.**

Загальне редагування: **Світлана Горобчишина, Руслан Халіков.**

Літературна редакторка: **Ольга Гончарівська.**

Координаторка проєкту: **Ольга Коваленко.**

Дизайн-макет: **ФОП Харченко В. О.**

Інфографіка: **Тарас Волянук**

Документ з розвитку політики «Соціальна згуртованість: напрями розвитку політики в Донецькій області» презентовано Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Розробка цього документу стала можливою завдяки щирій допомозі американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст публікації є відповідальністю лише УНЦПД і необов'язково відображає погляди USAID або уряду США. Заборонено відтворення та використання будь-якої частини цієї продукції в будь-якому форматі, зокрема графічному й електронному, копіювання чи поширення в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело.

Проєкт «Соціальна згуртованість і розбудова миру на Донбасі з Національною платформою», у межах якого виконано це дослідження, реалізується за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Текст цього документу з розвитку політики українською й англійською мовами доступний для завантаження на сайтах УНЦПД www.uscipr.org.ua та Національної платформи «Діалог про мир і безпечну реінтеграцію» <http://national-platform.org/>.

Національну платформу «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію» започатковано в лютому 2018 року. Це дискусійний майданчик для обговорення питань, пов'язаних з урегулюванням конфлікту на Сході України й безпечною реінтеграцією регіону. Діяльність Національної платформи спрямована на посилення стійкості та досягнення в Україні консенсусу щодо розв'язання конфліктів і запобігання їм. Шлях до цього передбачає розширення участі громадян у мирному процесі, подання владі пропозицій стосовно розроблення відповідних політик, зокрема щодо безпечної реінтеграції та національної єдності, а також забезпечення обізнаності суспільства з цими процесами. Від 2019 року ініціатива реалізується в партнерстві з Комітетом з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономній Республіці Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнародних відносин Верховної Ради України IX скликання.

- © Національна платформа «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію», 2021
- © Лупацій В., Тищенко Ю., Саакян О., 2021
- © УНЦПД, 2021

ЗМІСТ

Вступ	4
I. Підходи до формування політики соціальної згуртованості в державних документах	5
II. Оцінювання ризиків і потенціалу розвитку соціальної згуртованості в Донецькій області.....	8
1. Ідентичність: від консервації регіональної ідентичності до формування нової регіональної ідентичності	8
2. Інформаційний простір та інформаційна реінтеграція: подолання дисбалансу між інформацією й дезінформацією	12
3. Брак довіри на Донеччині: вертикальна та горизонтальна згуртованість	14
3.1. Довіра до влади: Донеччина залишається регіоном контрастів	16
3.2. Довіра до інших груп: горизонтальна згуртованість і регіональна упередженість	19
3.3. Довіра до української армії	22
4. Потенціал міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва для розвитку політики соціальної згуртованості.....	23
III. Висновки.....	25
IV. Пропозиції з розвитку політики соціальної згуртованості в Донецькій області	27

ВСТУП

Проблема врегулювання збройного конфлікту на Сході України й відновлення територіальної цілісності України залишається ключовим завданням політики національної стійкості та безпеки в Україні. Прискорений і випереджальний соціально-економічний розвиток підконтрольних українському уряду територій Донецької та Луганської областей є важливою складовою соціальної стабільності в державі й формування надійного тилу для заходів безпеки на Донбасі. У цьому контексті підвищення рівня соціальної згуртованості ми розглядаємо як ключовий компонент політики безпечної реінтеграції та розбудови миру на Сході України.

Зокрема, це **дослідження фокусується на оцінюванні потенціалу соціальної згуртованості в Донецькій області** та розглядає низку ключових чинників, які впливають на рівень соціальної згуртованості в регіоні.

Висновки ґрунтуються на:

- аналізі підходів нинішньої державної політики у сфері соціальної згуртованості;
- даних і показниках індексу соціальної згуртованості та примирення на Сході України (SCORE) за 2020–2021 роки;
- інтерв'ю з експертами та представниками органів влади в Донецькій області різного рівня;
- результатах опитування щодо політики безпечної реінтеграції 2021 року, здійсненого на замовлення Національної платформи.

Особливу увагу приділено розгляду таких складових соціальної згуртованості в Донецькій області, як:

- а) ідентичність;
- б) інформаційний простір та інформаційна реінтеграція;
- в) рівень довіри (вертикальна й горизонтальна згуртованість);
- г) пріоритети розвитку міжрегіональної та міжмуніципальної співпраці.

За результатами оцінювання потенціалу соціальної згуртованості підготовлено низку пропозицій, які може бути використано під час:

- імплементації цілей Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки;
- розроблення плану реалізації Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року;
- розроблення щорічних планів дій з підвищення рівня соціальної згуртованості в Донецькій, Луганській та інших областях України.

I. Підходи до формування політики соціальної згуртованості в державних документах

Напрями державної політики у сфері соціальної згуртованості визначено в декількох документах щодо стратегічного розвитку України, розроблених протягом останніх 5–7 років.

1) **Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки**¹ за стратегічну мету державної регіональної політики до 2027 року ставить «формування згуртованої держави в соціальному, гуманітарному, економічному, екологічному, безпековому та просторовому вимірах».

2) **Державна цільова програма відновлення та розбудови миру в східних регіонах України**² (план реалізації від 2017-го до 2020 року) визначає «соціальну стійкість і розбудову миру» як окремий пріоритет і передбачає заходи з підвищення соціальної стійкості, розбудови миру та громадської безпеки, досягнення соціальної єдності й відновлення довіри, сприяння культурному діалогу та вихованню толерантності із залученням усіх верств населення.

3) **Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя**³ відзначає згуртованість українського суспільства як одну із цілей безпечної реінтеграції.

4) **Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року**⁴ відіграє ключову роль у поставленні завдань щодо соціальної згуртованості, оскільки вперше фокусує увагу на конкретних цілях і завданнях політики соціальної згуртованості в Донецькій та Луганській областях.

¹ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 5 серпня 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

² Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України № 722/2019 від 30 вересня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>.

³ Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя. Указ Президента України № 117/2021 від 24 березня 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/1172021-37533>.

⁴ Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1078-р від 18 серпня 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1078-2021-%D1%80#Text>.

Стратегія економічного розвитку Донецької та Луганської областей на період до 2030 року, ініційована Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, містить пропозиції деяких аналітичних центрів і громадських ініціатив, зокрема Національної платформи «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію», Центру сталого миру та демократичного розвитку (SeeD <https://seedsofpeace.eu/>), Центру розвитку інновацій (<https://cid.center/>).

Вирізнивши соціальну згуртованість як окремий компонент, держава зробила крок до **визнання політики соціальної згуртованості ключовим елементом безпечної реінтеграції та розбудови миру на Сході України.**

Зокрема, Стратегія:

- покладає на Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, обласні державні адміністрації / військово-цивільні адміністрації Донецької та Луганської областей відповідальність за розроблення щорічних планів дій щодо соціальної згуртованості;
- передбачає використання індексу соціальної згуртованості як інструменту оцінювання ефективності реалізації заходів у цій сфері;
- передбачає застосування такого інструменту демократії участі, як бюджет участі (громадський бюджет).

Є підстави сподіватися, що в разі реалізації задекларованих у Державній стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки заходів у сфері соціальної згуртованості Донецька та Луганська області перетворяться на пілотні регіони з імплементації пріоритету «згуртована країна»⁵. Потенційні плани дій щодо соціальної згуртованості на Донеччині й Луганщині закладають стимули для співпраці між різними стейкхолдерами згуртованості – обласними державними адміністраціями / військово-цивільними адміністраціями, організаціями громадянського суспільства, підприємцями, мас-медіа та об'єднаними територіальними громадами, що позитивно вплине на вертикальну згуртованість на постконфліктних територіях.

5) Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року⁶.

У структурі Стратегії поняття «соціальна згуртованість» не є окремим пріоритетом. Водночас стратегічна ціль «Якість життя та людський розвиток» передбачає низку заходів

⁵ Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 695 від 5 серпня 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>.

⁶ Стратегія розвитку Донецької області на період до 2027 року. Розпорядження голови Донецької облдержадміністрації, керівника обласної військово-цивільної адміністрації № 147/5-20 від 17 лютого 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/doneczka-strategiya-rozvytku-doneczkoyi-oblasti-na-period-do-2027-roku.pdf>

і проєктів, які матимуть вплив на підвищення рівня соціальної згуртованості. Зокрема, оновлений 2021 року План заходів з реалізації Стратегії у 2021–2023 роках⁷ передбачає:

1) Запровадження системи обмінів через проєкт «Національна програма «Вдячний Донбас», що охоплює:

- науково-освітні десанти з виїздом найкращих учнів-старшокласників, студентів, учителів, викладачів з різних областей України та м. Києва для навчання й культурних програм до закладів загальної середньої та вищої освіти на підконтрольних українському уряду територіях Донецької області;
- поїздки до українськомовних областей України та м. Києва найкращих учнів, студентів, їхніх учителів і викладачів, обдарованих дітей з інвалідністю та їхніх батьків тощо.

2) Розвиток культурних обмінів між регіонами в межах реалізації проєкту «Дні Києва в Маріуполі» шляхом організування культурно-мистецьких заходів у містах Донеччини.

3) Утілення в життя проєкту «Гідна країна для гідних людей», спрямованого на підвищення рівня вертикальної соціальної згуртованості та довіри до влади, що передбачає:

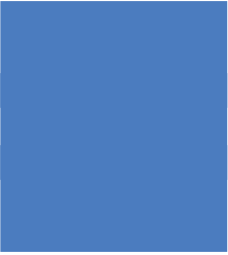
- Залучення молоді до напрацювання рішень щодо:
 - = розбудови мережі молодіжних центрів;
 - = посилення ролі молоді в управлінських процесах у Донецькій області;
 - = проведення тренінгів «Влада та молодіжна громада».
- Зустрічі молоді з представниками органів влади різних рівнів і депутатами для обговорення проблем розвитку регіону.
- Стажування молоді у структурних підрозділах Донецької ОДА, органах місцевого самоврядування.

4) Підтримку ініціатив молоді шляхом реалізації приблизно 40 соціально важливих мікропроєктів щороку, максимальна вартість кожного з яких становить 100 тис. грн.

5) Активності, спрямовані на підвищення рівня людської безпеки, що впливає на соціальну згуртованість у регіоні.

Такого роду заходи, націлені на залучення молоді до вироблення рішень, цінні для стійких результатів політики соціальної згуртованості, особливо з огляду на вимір міжрегіональної комунікації, тому важливо їх впроваджувати і оцінювати їхню ефективність.

⁷ План заходів з реалізації у 2021–2023 роках Стратегії розвитку Донецької області на період до 2027 року (у новій редакції) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dn.gov.ua/storage/app/sites/1/uploaded-files/%20%D0%B7%D0%B0%D1%85%D0%BE%D0%B4%D1%96%D0%B2%202021-2023.pdf>

II. Оцінювання ризиків і потенціалу розвитку соціальної згуртованості в Донецькій області

Концептуальною основою дослідження є визначення соціальної згуртованості, що дають Рада Європи, Світовий банк та інші міжнародні організації.

Зокрема, Рада Європи визначає соціальну згуртованість як «здатність забезпечувати добробут, мінімізуючи соціальні диспропорції та маргіналізацію (вилучення) окремих соціальних груп».

Світовий банк визначає соціальну згуртованість як «стан, за якого група людей у межах певної території (країни) демонструє здатність до співпраці, що створює інституційну можливість для продуктивних дій».

У кожному разі рівень соціальної згуртованості слід оцінювати, виходячи з базових цінностей суспільства (громади), які лежать в основі ідентичності; підходів, котрі стосуються механізмів розподілу соціальної відповідальності та правил взаємодії між владою й громадянами; досягнутого рівня добробуту громадян.

Далі ми прямуватимемо за цими принципами, приділяючи увагу розгляду таких складових соціальної згуртованості в Донецькій області, як: 1) ідентичність, 2) інформаційний простір та інформаційна реінтеграція, 3) рівень довіри (вертикальна й горизонтальна згуртованість), 4) пріоритети розвитку міжрегіональної та міжмуніципальної співпраці.

1. Ідентичність: від консервації регіональної ідентичності до формування нової регіональної ідентичності

Робота з ідентичністю за залишковим принципом є, на нашу думку, основною вадю більшості проєктів, спрямованих на розбудову миру й підвищення рівня соціальної згуртованості в Донецькій та Луганській областях. Конфлікт ідентичностей – нематеріальний чинник, який «інфікує» й негативно впливає на всі рівні соціальної взаємодії та комунікації в суспільстві. Цей конфлікт зумовлює недовіру й вороже ставлення до «інакшого» та призводить до формування закритих соціальних спільнот. «Замороження» конфліктів, що виникли на базі ідентичності, має ризик повторення соціального протистояння в разі ослаблення зовнішніх стримувальних факторів, створює підґрунтя для розпалювання ненависті, формування й поширення ідеології силового розв'язання конфлікту соціальних інтересів.

Попри агресію Російської Федерації та невизнання політичним керівництвом РФ права України на політичну незалежність і самостійність, **регіональна ідентичність у Донецькій області** не зазнала істотних змін. Зокрема, дані свідчать, що:

- у геополітичному виборі мешканці регіону здебільшого дотримуються проросійської орієнтації та дискурсу, нав'язаного російською пропагандою;
- зберігається соціальна напруга й протиставлення загальнонаціональної (громадянської) та регіональної ідентичностей;
- залишається упереджене ставлення до громадян України, які проживають у західній частині України;
- значно вищим, ніж у середньому в Україні є рівень недовіри до керівництва держави та центральних органів влади.

Оприлюднені 2021 року дані SCORE⁸ дають змогу зафіксувати структурні особливості ідентичності жителів Донеччини.

Таблиця 1. Показники визнання ідентичності. Донецька область, 2021 рік

1	Ідентичність	Показник у Донецькій області			Показник в Україні загалом		
		Українська	Російська	Громадянин України	Українська	Російська	Громадянин України
		4.8	1.5	5.7	7.5	0.5	3.7
2	Відчуття належності до країни	7.0			7.7		

У середньому в Україні «українська ідентичність» отримала 7.5 бала, а в Донецькій області цей показник становить лише 4.8 бала. У питанні ідентичності мешканці Донеччини визначають себе через поняття «громадянин України» (5.7 бала), хоча загалом в Україні цей показник сягає 3.7 бала.

Аналіз даних засвідчив, що, хоча жителі області уникають визначення ідентичності як «українська», водночас вони не вибирають за маркер ідентичності «російську», віддаючи перевагу **нейтральному поняттю «громадянин України»**.

Крім того, у Донецькій області трохи нижчим є показник «належності до країни», якщо порівняти його з аналогічним показником загалом в Україні (7.0 проти 7.7 відповідно).

⁸ SCORE 2021. Ідентичність: українці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/use/2021/1/map?row=tn-3-0>. Індексу соціальної згуртованості та примирення на Сході України за підтримки Програми Агентства США з міжнародного розвитку (USAID) «Демократичне врядування у Східній Україні», Програми розвитку ООН і Європейського Союзу здійснює команда Центру сталого миру та демократичного розвитку (SeeD).

Опитування мешканців Донеччини також показало, що в питаннях геополітичної орієнтації вони віддають перевагу розвитку зв'язків з Російською Федерацією в економічній, політичній та культурній сферах, що ілюструє **домінування в регіоні проросійської ідентичності**. Так, загалом в Україні показник «за співпрацю з Росією» становить 5.4 бала, а в Донецькій області – 7.4 бала з 10. Більшим цей показник є лише на Луганщині, де він досягає 7.6 бала⁹.

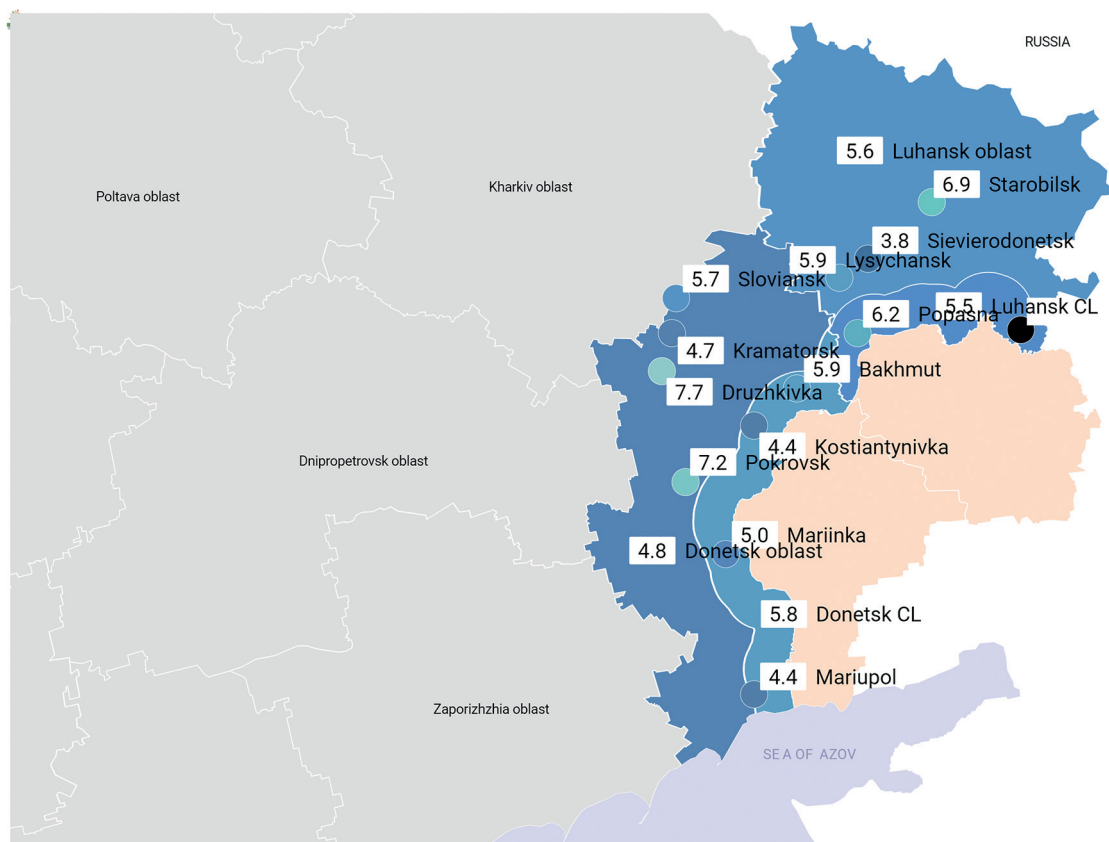
Тож не дивно, що на загальнонаціональних і місцевих виборах жителі Донеччини підтримують переважно ті політичні сили, які просувають російський дискурс та наратив.

* * *

Важливим чинником під час оцінювання показників ідентичності є також **значні внутрішньорегіональні відмінності**. Зокрема, слід зауважити, що порівняно із середнім показником на Донеччині, показники міст в області відхиляються в різні боки.

Так, хоча середній показник ідентичності «українська» в Донецькій області становить 4,8 бала, аналогічний показник у Костянтинівці та Маріуполі – 4.4 бала, тобто є нижчим за середній. І, навпаки, у Дружківці – 7.2, у Покровську – 7.7, що значно перевищує середній показник у регіоні.

Рисунок 1. Показники визнання ідентичності. Донецька область, 2021 рік

Джерело: SCORE 2021. Ідентичність: українці.

⁹ Див. там само.

Попередньо слід зазначити, що передумовою ефективної політики безпечної реінтеграції має стати здійснення **виваженої політики у сфері формування модерної загальнонаціональної ідентичності на всеукраїнському та регіональному рівнях**. Перевагу повинна здобути інтегральна модель національної ідентичності, яка органічно поєднає громадянську (політичну) ідентичність й окремі елементи етнокультурної та цивілізаційної ідентичностей.

Регіон потребує:

- подолання недооцінювання політичним керівництвом області й усіма відповідальними стейкхолдерами ризиків «замороження» напруги, що виникає на підґрунті ідентичностей (умовно кажучи, між ідеологічно ангажованими носіями євразійської та проєвропейської ідентичностей);
- подолання «ментальної інерції» в суспільній свідомості та нарощування «політичних інвестицій» і заходів, спрямованих на трансформацію наявної моделі регіональної ідентичності;
- усунення концептуальної невизначеності – браку ідей та образів, які можуть стати фундаментом для формування нової регіональної ідентичності й брэнда регіону;
- визнання як маркерів нової регіональної ідентичності таких характеристик, як відкритість до змін та інновацій, готовність до співпраці з представниками інших груп та ідентичностей;
- формування більш компліментарних співвідношень між загальнонаціональною та регіональною ідентичностями, що дасть змогу зменшити значення чинника ідентичності під час розвитку соціальної згуртованості в регіоні;
- подолання слабкості й розпорошеності культурних індустрій в області, підтримання розвитку кластера креативних і культурних індустрій (саме цей сектор має стати драйвером трансформації соціокультурного простору Донеччини та генерувати образи, змісти й символи нової регіональної ідентичності).

Розробляючи надалі обласний план заходів щодо соціальної згуртованості, потрібно передбачити диференційований підхід для різних міст і територій у межах Донецької області.

2. Інформаційний простір та інформаційна реінтеграція: подолання дисбалансу між інформацією й дезінформацією

Засоби масової інформації мають визначальне значення для побудови нової регіональної ідентичності, конструктивної комунікації, відновлення довіри, формування соціокультурних зв'язків і підвищення рівня соціальної згуртованості в регіоні.

Вагомий вплив на інформаційний простір Донеччини має контекст, який створюють загальнонаціональні ЗМІ. Місцеві експерти зазначають наявність таких проблем, що негативно впливають на потенціал соціальної згуртованості та інформаційної реінтеграції в регіоні:

- інтенсивний вплив російських ЗМІ на інформаційний простір регіону й суспільну свідомість;
- нерозв'язаність проблем, пов'язаних із забезпеченням технічної можливості для донесення контенту українських медіа до жителів Донецької та Луганської областей, а також брак інноваційних кроків, здатних подолати заглушення сигналів українських радіостанцій і телеканалів;
- домінування в загальнонаціональних ЗМІ нарративу зі словами «зрада» та «перемога», що знижує привабливість і конкурентоспроможність українського контенту в очах населення, яке перебуває під впливом російської пропаганди (дефіцит позитивних новин і дискурсу);
- недостатня увага загальноукраїнських медіа до тематики та подій у регіонах, що постраждали від збройного конфлікту на Донбасі (Донеччина у стрічках загальнонаціональних новин);
- упереджений, спрощений або непрофесійний підхід до висвітлення подій і проблем, з якими стикаються люди, котрі проживають на Сході України;
- диспропорції в поданні інформації про ризики й потенціал Донеччини – брак інформації про позитивні зрушення та тренди, наявні в Донецькій області.

Важливе значення для інформаційної реінтеграції Донеччини має діяльність місцевих ЗМІ. Їхні проблеми не обмежуються обсягом регіонального ринку реклами та відтоком кваліфікованих кадрів.

Місцеві ЗМІ перебувають під значним впливом корпоративних груп та орієнтовані на розв'язання поточних проблем розвитку бізнесу. Натомість потрібно задіяти їхній потенціал для висвітлення такої тематики:

- протидії інформаційно-психологічним спецопераціям, спрямованим на поглиблення недовіри між суспільством і владою, між різними групами населення;
- проявів ксенофобії та українофобії в публічному просторі;

- суспільного осудження дій для штучної поляризації й розколу суспільства на підґрунті культурних та ідеологічних стереотипів;
- інформації про успішні проекти й місцевих діячів, котрі сприяють суспільній консолідації, зростанню довіри, соціального капіталу та соціальної згуртованості в громадах і регіоні.

Під час регіональних консультацій учасники зазначали, що Донеччині бракує спільного інформаційного простору:

«У нас, по суті, відсутній єдиний інформаційний простір – ми не знаємо, що відбувається навіть у найближчих містах. Оскільки ми спілкуємося через особисті зв'язки, мені мариупольці розповідають, що в них складається враження, що все будується в Краматорську, а в нас тут, у Краматорську, виникає відчуття, що все будується в Маріуполі»¹⁰.

Ситуацію з інформаційним простором яскраво ілюструє «мариупольський кейс», який наведено в дослідженні 2020 року «Українські міста на лінії геополітичного розлому: міська ідентичність, геополітика та міська політика», виконаному в межах проекту за підтримки Норвезької дослідницької ради¹¹.

Зокрема, у цьому дослідженні зроблено висновок, що місцеві медіа «відверто ігнорують російську пропаганду в місті й ніяк не докладаються до протидії її небезпечним наративам»¹².

На жаль, як підтверджує спілкування з регіональними експертами, ситуація, наявна в Маріуполі, є типовою для більшості міст і селищ Донецької області. Для її покращення слід рухатись у напрямках:

- зміни контенту, який створюють місцеві та загальнонаціональні ЗМІ;
- заснування нових незалежних регіональних і місцевих медіа, котрі матимуть підтримку від об'єднаних територіальних громад чи районів;
- залучення місцевої влади до розроблення та здійснення заходів із протидії пропаганді, що спотворює реальний стан справ.

¹⁰ Виклики та потенціал соціальної згуртованості в Донецькій області. Польовий звіт за результатами регіональних консультацій. УНЦПД, 2021. 28 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucipr.org.ua/ua/publikatsii/vydannia/vikliki-i-potentsial-sotsialnoji-zgurtovanosti-v-donetskiy-oblasti-2021>

¹¹ Укргеопол: Українські міста на лінії геополітичного розлому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.geokyiv.org/uk/doslidnitski-kejsi/mariupol>

¹² Джентайл М., Кузнєцова Є. Як Маріуполь зникає в чорній дірі дезінформації. Грудень 2020 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://voxukraine.org/yak-mariupol-znikaye-u-chornij-diri-dezinformatsiyi/>

На тлі державних рішень, які стосуються організації територіальної оборони, доцільно вести мову про створення тематичних програм, котрі спеціалізувалися б на:

- формуванні в мешканців регіону спільних цінностей і відкритої громадянської ідентичності;
- розвитку та просуванні нової регіональної ідентичності;
- відображенні шляхів формування спільного інформаційного й культурного простору в Донецькій області;
- висвітленні зрізів подій і наративів щодо соціальної згуртованості та розбудови миру на рівні громади, міста, області.

3. Брак довіри на Донеччині: вертикальна та горизонтальна згуртованість

Довіра розглядається як ключовий чинник, який визначає якість соціального капіталу, готовність до діалогу та солідарних дій з метою створення соціальних благ як на рівні громад, так і на рівні всієї Донецької області. Аналіз результатів регіональних консультацій з експертами дає змогу констатувати, що в регіоні існує низка факторів, котрі негативно впливають на рівень соціальної довіри. Це явище фіксується у двох вимірах – як вертикальна соціальна згуртованість, що охоплює рівень довіри між суспільством (громадою) та представниками влади (місцевої, регіональної, національним урядом), і горизонтальна соціальна згуртованість, яка стосується рівня довіри й готовності до комунікації та співпраці між різними соціальними групами в суспільстві.

Консультації з регіональними експертами засвідчили, що **на рівень «вертикальної довіри» на Донеччині** впливають:

- недостатня прозорість діяльності місцевих органів влади (відсутність або декоративний характер громадських рад, ухвалення рішень без консультування з громадськістю тощо);
- незацікавлене ставлення мешканців регіону до суспільно-політичного життя внаслідок скасування місцевих виборів (з огляду на ризики для національної безпеки) та запровадження керування ВЦА в області й деяких населених пунктах;
- недооцінювання місцевою владою важливості реалізації проєктів та інструментів, спрямованих на підвищення рівня залученості громадян до життя громади й суспільно-політичної активності (практика реалізації бюджетів участі існує лише на локальному рівні громад і міст); залученість через участь у суспільно корисних видах діяльності (робота із застосуванням професійних навичок, волонтерство, діяльність у третьому секторі, інші види суспільної активності) сприяє виникненню відчуття самоповаги та, зрештою, позначається на мірі інклюзивності політики на місцевому рівні;

- відсутність розвиненої мережі незалежних регіональних ЗМІ, відчуття в людей загрози особистій безпеці в разі публічної критики та критичних публікацій;
- пасивність, відсутність громадської ініціативи, розчарування громадян щодо можливості конструктивної взаємодії та співпраці з органами місцевої влади;
- фінансування діяльності організацій громадянського суспільства (ОГС) переважно міжнародними донорами;
- недостатній рівень навичок у представників місцевих ОГС для продуктивної співпраці з місцевою владою та бізнесом;
- переважний вплив на рішення влади окремих регіональних і міських бізнесових угруповань;
- пасивність органів влади та правоохоронців у випадках переслідування громадських активістів.

На рівень горизонтальної згуртованості впливають такі чинники:

- слабе відчуття єдиної регіональної спільноти. Війна штучно розділила й фрагментувала регіон на тимчасово окуповані та підконтрольні Україні частини Донеччини. Область після окупації Донецька втратила усталений у суспільній свідомості образ центру регіону й регіональної спільноти;
- брак спільного громадського простору, який інтенсифікує й інституціоналізує суспільні комунікації та сприяє зростанню довіри між громадянами. Більшість міст і громад Донецької області (окрім таких великих міст, як Маріуполь та Краматорськ) ще не пройшли процесу формування спільного громадського простору, відкритого до діалогу, суспільної комунікації та співпраці;
- відсутність налагоджених і систематичних суспільних комунікацій між громадами та в межах регіону. На думку експертів, найбільший дефіцит суспільних комунікацій між громадами існує на рівні новоутворених районів Донеччини;
- фрагментація соціокультурного простору, що спостерігається як на рівні області, так і на рівні міст. Регіональні експерти умовно виокремили й назвали кілька «закапсульованих» територіальних кластерів, які «живуть своїм життям». Це, зокрема, південний субрегіон із центром у Маріуполі, агломерація Краматорськ – Слов'янськ – Святогірськ, територіальний кластер навколо Покровська та Добропілля;
- незадовільна транспортна доступність у межах області та на міжрегіональному рівні. За словами регіональних експертів, «інколи з Краматорська легше доїхати до Києва, ніж до Маріуполя або сусідніх обласних центрів – Дніпра чи Запоріжжя»¹³.

¹³ Виклики і потенціал соціальної згуртованості в Донецькій області. Київ: УНЦПД, 2021. 28 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ucipr.org.ua/ua/publikatsii/vydannia/vikliki-i-potentsial-sotsialnoji-zgurtovanosti-v-donetskij-oblasti-2021>

3.1. Довіра до влади: Донецщина залишається регіоном контрастів

Кількісний вимір показника «довіра» на Донеччині можна проілюструвати даними, отриманими в результаті четвертої хвилі дослідження індексу соціальної згуртованості та примирення (SCORE) в Україні¹⁴. Проаналізувавши ці дані¹⁵, можна дійти таких висновків:

1) Показники довіри до центральної та місцевої влади на Донеччині є нижчими, ніж аналогічні показники в середньому в Україні. Це стосується рівня довіри до центральних органів влади, Донецької ОДА та до Президента України (див. Таблицю 2. Показники рівня довіри до органів влади).

2) Ситуація, що спостерігається на Донеччині, є типовою для всієї України – довіра до керівництва на місцевому рівні (очільників міст, селищ і сіл) є вищою, ніж до керівників виконавчої влади на рівні області.

Таблиця 2. Показники рівня довіри до органів влади. SCORE, Донецька область, 2021 рік

1	Довіра	Показник у Донецькій області			Показник в Україні загалом		
		до центральних органів влади ¹⁶	до Президента ¹⁷	до ОДА ¹⁸	до центральних органів влади	до Президента	до ОДА
		2.2	2.8	3.2	2.4	3.3	3.5
2	Довіра	до центральних органів влади загалом	до місцевих органів влади загалом		до центральних органів влади загалом	до місцевих органів влади загалом	
		2.2	4.0		2.4	4.4	
3	Довіра	до ОДА ¹⁹	до очільника міста / села ²⁰	до поліції	до ОДА	до очільника міста / села	до поліції
		3.2	4.7	3.1	3.5	5.1	3.0

3) Існує помітна різниця в рівнях довіри до керівників міст, селищ і сіл у межах Донецької області. Зокрема, рівень довіри до очільників громад у зоні поблизу контактної

¹⁴ Методологія SCORE для Східної України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/use/methodology>

¹⁵ Довіра до центральних інституцій. SCORE 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/2021/1/map?row=tn-143-120>

¹⁶ Довіра до центральних інституцій. SCORE 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/2021/1/map?row=tn-143-120>

¹⁷ Довіра до Президента. SCORE 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/2021/1/map?row=tn-147-124>

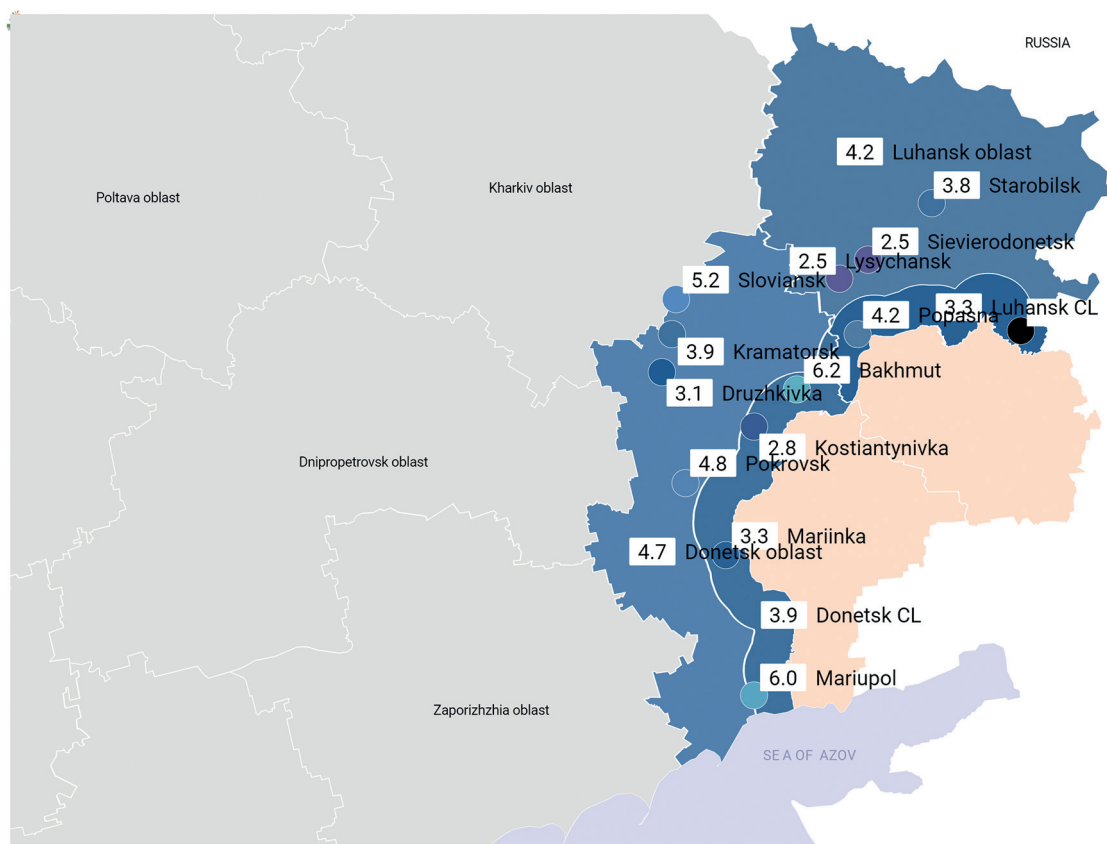
¹⁸ Довіра до обласних державних адміністрацій. SCORE 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/2021/1/map?row=tn-152-128>

¹⁹ Довіра до обласних державних адміністрацій. SCORE 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/2021/1/map?row=tn-152-128>

²⁰ Довіра голові міста/села. SCORE 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/2021/1/map?row=tn-151-127>

лінії (3.9) є нижчим від середнього рівня довіри до керівництва міст, селищ і сіл на Донеччині (5.1). «Рейтинги довіри» до голів міст у межах Донецької області теж неабияк різняться (див. Рисунок 2. Показники рівня довіри до керівництва на місцевому рівні). Так, високі рівні довіри мають мери міст Бахмут (6.2 – найвищий показник), Маріуполь (6.0) і Слов'янськ (5.9). Значно нижчими є рівні довіри до керівників міст Костянтинівка (2.8), Дружківка (3.1) та Мар'їнка (3.3). Можна припустити, що нижні показники рівня довіри до міських голів не завжди обумовлені суто географічним розташуванням, адже з трьох названих міст лише Мар'їнка міститься в зоні біля контактної лінії.

Рисунок 2. Показники рівня довіри до керівництва на місцевому рівні. Донецька область, 2021 рік

Джерело: SCORE 2021. Довіра голові міста / села

Якщо узагальнити наведені вище дані щодо рівнів довіри в регіоні, то можна сказати, що **Донеччина залишається регіоном контрастів**.

Безумовно, близькість районів Донецької області, контрольованих українським урядом, до зони бойових дій позначається на моделі управління в регіоні. Подоланню асиметрії в комунікаціях і підвищенню рівня довіри між владою та суспільством в умовах дії режиму військово-цивільних адміністрацій сприятимуть:

- додаткове інвестування в **систему комунікацій** між структурами влади та суспільством;

- **інформування громадян** про діяльність військово-цивільних адміністрацій;
- ширше застосування інструментів, здатних забезпечити **стабільний зворотний зв'язок між владою та суспільством**;
- систематичне **залучення громадськості** до консультацій щодо рішень, які мають вплив на громаду. Для цього, зокрема, можна скористатися таким інструментом, як обласний план підтримки ОГС, що створюється для реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки²¹. Інклюзивній політиці може допомогти залучення громадських і бізнесових ініціатив до імплементації заходів (плану) Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року²²;
- упровадження спільних заходів з публічного обговорення й пошуку шляхів підвищення рівня людської безпеки за участю представників місцевої влади, поліції та громадськості.

Додаткові заходи мають бути спрямовані на підвищення рівня довіри мешканців Донеччини до центральних органів влади. Зокрема, доцільно запровадити та практикувати:

- виїзні засідання центральних органів державної влади (Кабінету Міністрів, Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, Міністерства культури та інформаційної політики України, Комітету Верховної Ради України з питань прав людини, деокупації та реінтеграції тимчасово окупованих територій у Донецькій, Луганській областях та Автономної Республіки Крим, міста Севастополя, національних меншин і міжнаціональних відносин тощо). В умовах карантинних обмежень для спілкування можна використовувати телекомунікаційні засоби. Важливо, щоб тематику таких засідань було побудовано на зворотному зв'язку з громадянами, організаціями громадянського суспільства;
- систематичне залучення представників регіону (місцевої влади, бізнесу, організацій громадянського суспільства) до розроблення та (що вкрай важливо) моніторингу імплементації програм, що стосуються розвитку регіону;
- проведення спеціальних парламентських (або комітетських) слухань з питань розвитку Донецької та Луганської областей;
- адекватніше висвітлення проблем розвитку регіону й забезпечення участі його представників у програмах загальнонаціональних каналів телебачення та радіомовлення.

²¹ Про Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки. Указ Президента України № 487/2021 від 27 вересня 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/4872021-40193>

²² Про затвердження плану заходів на 2021 і 2022 роки з реалізації Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 883-р від 4 серпня 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-na-2021-i-2022-roki-z-realizaciyi-nacionalnoyi-s40821>

3.2. Довіра до інших груп: горизонтальна згуртованість і регіональна упередженість

Відчуження, упереджене ставлення та ворожість до «інакшого», брак комунікацій і небажання починати діалог з людьми, котрі мають інші переконання й цінності, – усе це маркери, що фіксують «розриви» на рівні горизонтальної згуртованості між різними соціальними групами в межах громади.

Аналіз численних інтерв'ю з регіональними експертами в Донецькій області дав змогу виокремити **теми й питання, які поляризують громадську думку, погіршують порозуміння та знижують рівень горизонтальної згуртованості** між різними групами:

- розмова у стилі між «сліпим і глухим» є характерною для псевдодіалогів між тими, хто публічно демонструє проукраїнську етнокультурну ідентичність, та людьми, котрі відверто чи приховано мають українофобські настрої;
- протилежне ставлення до моделі політичного врегулювання та майбутнього статусу нині окупованих територій. Зокрема, українське суспільство поділилося на два потенційно непримиренні табори: тих, хто виступає за «мир за всяку ціну» (тобто навіть заходить так далеко, що відмовляється від реінтеграції тимчасово непідконтрольних Україні територій), та тих, хто підтримує «партію війни», де будь-яка розбудова миру вважається марною або руйнівною доти, доки Росія надає всебічну підтримку окупаційним режимам. Ця радикалізація залишає обмежений простір для ефективного діалогу, але не виключає необхідність налагодження такого;
- непорозуміння між керівництвом об'єднаних територіальних громад і громадами населених пунктів, приєднаних до новоутворених ОТГ та укрупнених районів без урахування історично усталених комунікацій та недостатньої спільної інфраструктури;
- упереджене ставлення частини жителів Донеччини до мешканців західних областей України;
- вороже й агресивне ставлення громадян, які дотримуються традиційних цінностей у питаннях родини та шлюбу, до представників ЛГБТ-спільнот.

Дуже яскраво ситуацію з горизонтальною згуртованістю в Донецькій області описав один з регіональних експертів, наголошуючи на неконсолідованості спільнот:

«Нам чудово вдається дружити всім разом проти умовної влади в широкому значенні слова. Тут народ об'єднується. Але це нетривалий проміжок часу. Коли ми досягаємо бажаного результату – усе, далі всередині нас роздирають політичні протиріччя. У Донецькій області, на жаль, обмаль неполітичних підстав для об'єднання».

* * *

Для аналізу кількісних показників, що стосуються горизонтальної згуртованості, ми також скористалися даними четвертої хвилі дослідження індексу соціальної згуртованості та примирення для Східної України за 2021 рік.

Загалом, у дослідженнях SCORE оцінюють низку даних, які характеризують міжгрупові відносини:

- 1) наявність контактів з різними групами;
- 2) готовність до діалогу;
- 3) відчуття загрози від інших груп;
- 4) відчуття близькості з представниками інших груп.

Наразі ми проаналізуємо **третій показник – «відчуття загрози від інших груп»²³**. Адже саме відсутність відчуття загрози є необхідною, хоч і недостатньою умовою для розвитку діалогу та підвищення довіри між представниками різних груп.

Таблиця 3. Відчуття загрози від інших груп. Донецька область, 2021 рік

	Середній показник в Україні	Показник у Донецькій обл.
Соціальна загроза від:		
Різних груп (загалом)	2.8	2.8
Військовослужбовців, які беруть участь в антитерористичній операції (АТО) або операції Об'єднаних сил (ООС)	2.4	3.6
Внутрішньо переміщених осіб (ВПО)	2.6	1.9
Вихідців зі Сходу України	2.1	1.6
Вихідців із Криму	2.4	2.0
Проросійськи орієнтованих людей	3.7	3.0
Вихідців із Західної України	2.1	2.6
Українських націоналістів	3.2	4.7
Проєвропейськи орієнтованих людей	2.1	2.6
Мешканців тимчасово окупованих територій (ТОТ)	3.4	2.5
Людей, які підтримують відокремлення від України територій, непідконтрольних урядах	3.6	3.5

²³ Відчуття загрози від інших груп. SCORE 2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://app.scoreforpeace.org/en/ukraine/2021/1/map?row=tn-183-155>

Аналіз наведених у таблиці 3. «Відчуття загрози від інших груп» даних дає змогу зробити низку попередніх висновків:

1. Показник відчуття загрози від різних груп загалом у жителів Донецької області **збігається із середнім показником в Україні**. Це означає, що, попри соціокультурні відмінності українських регіонів і те, що Донеччина межує із зоною бойових дій, **рівень загроз від «інакших» соціальних груп не сягає критичної межі**.

2. **У донеччан є нижчим, ніж у середньому в Україні, показник відчуття загрози** від тих, хто проживає на Сході України, у Криму, на тимчасово окупованих територіях, від внутрішньо переміщених осіб та від проросійськи орієнтованих людей. Це можна пояснити тим, що на Донеччині **переважають географічний і мовний виміри під час визначення «належності» до української політичної нації, тож жителі того самого регіону чи російськомовні більшою мірою сприймаються як «свої»**.

3. **Вищий рівень загрози**, ніж у середньому в Україні, але не критичний, донеччани відчують від проєвропейськи орієнтованих людей (2.6 проти 2.1 у середньому в Україні) та мешканців Західної України (2.6 проти 2.1 у середньому в Україні). Це зумовлено **упередженим ставленням до «інакшого»**, адже відчуття загрози «адресоване» як до жителя іншого регіону, так і до людини з іншою геокультурною та мовною орієнтацією.

4. **Найбільшу настороженість** у населення Донецької області викликають люди, промарковані як «українські націоналісти». Якщо в середньому в Україні показник «загроза від українських націоналістів» становить 3.2 з 10, то на Донеччині він сягає 4,7.

5. Найцікавішим є показник рівня загрози від людей, які підтримують відокремлення від України територій, непідконтрольних урядам. Показово, що на Донеччині він становить 3,5 і практично збігається із середнім показником в Україні – 3.6.

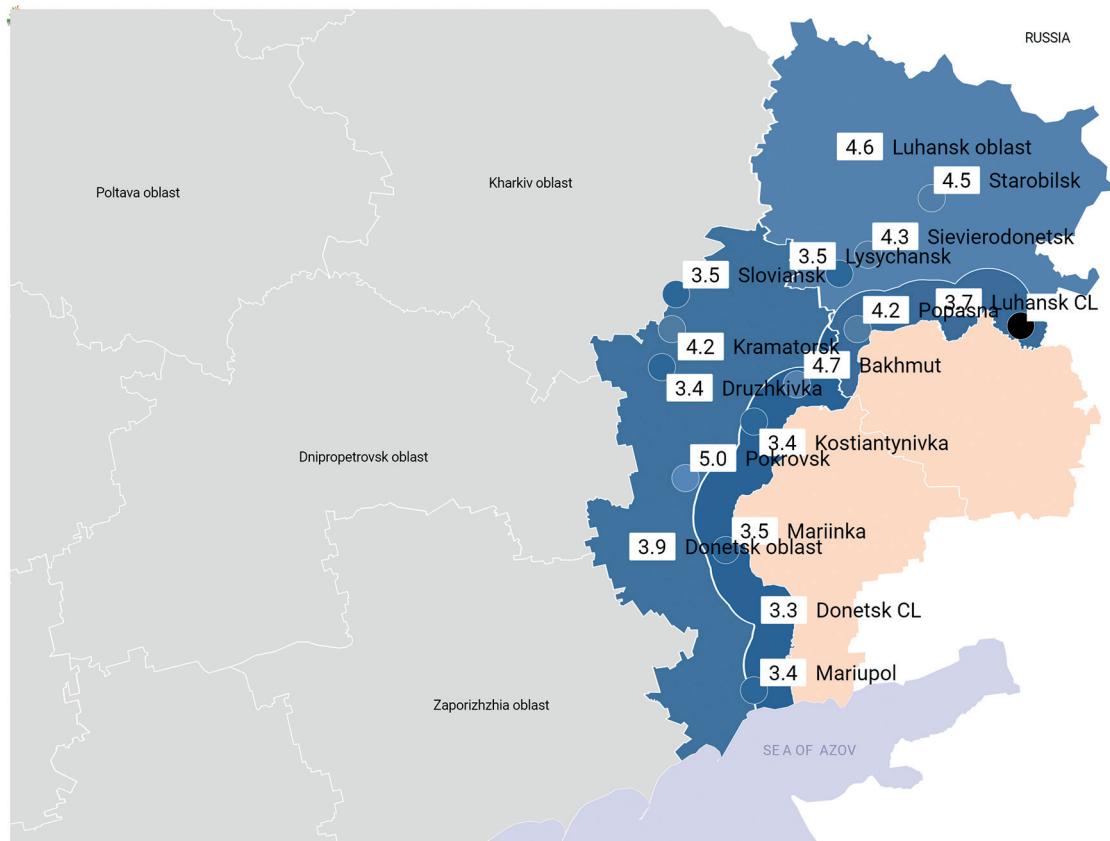
Поданий вище аналіз дає підстави твердити, що **в населення Донецької області залишається регіональна упередженість** у ставленні до певних груп. Безумовно, це негативно позначається на потенціалі горизонтальної згуртованості в регіоні. Зокрема, жителі Донеччини настороженіше ставляться до мешканців Західної України та людей з іншими геокультурними орієнтирами. Також можна припустити, що донеччани мають вищий рівень «ототожнення» та «прийняття» земляків зі східних регіонів, що є природним з огляду на історію й історичне домінування потужної регіональної ідентичності «закритого типу».

Водночас цікавим і показовим є практично **однакове ставлення жителів Донеччини та середньостатистичних українців** до загрози від людей, які підтримують відокремлення від України територій, непідконтрольних урядам. Це **дає надію на розвиток діалогу та об'єднання зусиль для відновлення територіальної цілісності України**.

3.3. Довіра до української армії

Привертає увагу низький рівень довіри до української армії на підконтрольній Україні території Донецької та Луганської областей (див. Рисунок 3. Довіра до української армії). Так, якщо загалом у країні цей показник має 6 балів, то на Донеччині він становить лише 3.9 і є значно меншим, ніж у таких сусідніх областях, як Харківська (4.8), Дніпропетровська (5.8), Запорізька (5.7).

Рисунок 3. Довіра до української армії. Донецька область, 2021 рік

Джерело: SCORE 2021.

В умовах війни низький рівень довіри до української армії на підконтрольній Україні території Донецької та Луганської областей не може не викликати занепокоєння.

Представники Управління цивільно-військового співробітництва (CIMIC) Збройних сил України, заснованого 2014 року, беруть участь у наданні гуманітарної допомоги у прифронтових районах Донеччини. Зокрема, вони задіяні в забезпеченні охорони та доставленні міжнародної гуманітарної допомоги, нерідко опікуються питаннями водопостачання, транспортування хворих до медичних закладів, ремонтування пошкоджених унаслідок обстрілів будинків, допомагають дитячим садочкам, школам, інтернатам, будинкам дитини, бібліотекам у понад 91 населеному пункті.

Вочевидь, цього недостатньо. Щоб змінилося ставлення до української армії громадян, які мешкають у Донецькій області, потрібні:

- об'єднання зусиль центральних, регіональних та місцевих органів влади із зусиллями представників Управління цивільно-військового співробітництва ЗСУ, загальноукраїнських і місцевих ЗМІ;
- активніше висвітлення участі українських військових у розв'язанні соціальних та гуманітарних проблем громад, і не лише розташованих біля лінії контакту;
- залучення учасників антитерористичної операції / операції Об'єднаних сил, які є вихідцями з Донеччини, до заходів із громадянського виховання та просвіти.

4. Потенціал міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва для розвитку політики соціальної згуртованості

Розвиток міжрегіонального й міжмуніципального співробітництва залишається **недооціненим інструментом політики безпечної реінтеграції**. Зокрема, міжтериторіальна співпраця може позитивно вплинути на:

- долучення мешканців і представників бізнесу в регіоні до формування єдиного економічного, соціокультурного та правового поля в Україні;
- використання ефекту масштабу й консолідації ресурсів для розв'язання проблем, які мають спільне значення для сусідніх областей або для всього макрорегіону;
- інтенсифікацію контактів і зв'язків між жителями Донеччини та інших областей України, створення умов для формування відкритішої регіональної ідентичності в Донецькій області;
- зміну ментальної мапи та посилення в мешканців регіону відчуття належності до України;
- трансфер і впровадження на Донеччині успішних та ефективних управлінських і соціальних практик, відпрацьованих в інших регіонах.

Під час інтерв'ю з регіональними експертами вдалося отримати інформацію щодо наявних практик міжрегіональної співпраці на Донеччині. Зокрема, помітною й важливою є активність у сфері культури – організація виставок та обмін мистецькими роботами між Івано-Франківською, Львівською й Донецькою областями. На початку літа 2021 року така виставка відбулась у Маріуполі, планували її перенесення й до інших міст Донеччини. Під егідою Донецької ОДА 2019 року в Маріуполі було започатковано обласний відкритий фестиваль «Театральна брама». Тоді серед учасників конкурсної програми були театри з Києва, Івано-Франківська, Миколаєва, Запоріжжя, Ніжина та Сєвєродонецька²⁴, а у вересні 2021 року відбувся вже другий такий фестиваль.

²⁴ У Маріуполі розпочато фестиваль «Театральна брама». Повідомлення Донецької обласної державної адміністрації від 5 вересня 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dn.gov.ua/news/v-mariupoli-rozpochato-festival-teatralna-brama>.

Водночас **потрібно констатувати розрив між кількістю реалізованих проєктів міжрегіонального співробітництва в області та потенційними вимірами такої співпраці, які ще не задіяно.**

Зокрема, в одному з досліджень²⁵ Національної платформи «Діалог про мир та безпечну реінтеграцію» наведено широкий перелік форм і напрямів міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва, котрі слід застосовувати більшою мірою (див. Рисунок 4. Перспективні напрями міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва).

Рисунок 4. Перспективні напрями міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва

Очевидно, що зазначені вище перспективні напрями міжмуніципального та міжрегіонального співробітництва варто враховувати під час підготовки щорічного плану дій щодо соціальної згуртованості в Донецькій області.

На особливу увагу заслуговує також розвиток міжмуніципального співробітництва в межах новоутворених районів.

²⁵ Жаліло Я., Снігова О. Реалізація потенціалу міжрегіонального та міжмуніципального співробітництва в межах політики згуртованості: аналітичний звіт. Київ: УНЦПД, 2021. 28 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cipro.gov.ua/publications/realization-potential-mid-regional-and-municipal-cooperation-in-the-context-of-political-cohesion-analytical-report>

III. ВИСНОВКИ

Аналіз результатів експертних консультацій дає змогу здійснити загальне оцінювання потенціалу соціальної згуртованості в регіоні та надати низку пропозицій, які може бути використано під час:

- організації громадських консультацій з питань соціальної згуртованості та розбудови миру на Сході України;
- розроблення планів реалізації політики безпечної реінтеграції й розбудови миру на Сході України, Стратегії економічного розвитку Донецької та Луганської областей;
- розроблення Плану дій з питань соціальної згуртованості в Донецькій області органами регіональної та місцевої влади (ОДА / ВЦА);
- оцінювання та планування співпраці України з міжнародними донорськими організаціями;
- створення програм інформування й висвітлення у ЗМІ питань соціальної згуртованості та розбудови миру на Сході України.

Загальне оцінювання стану соціальної згуртованості в Донецькій області

- За даними соціологічних опитувань, зокрема, SCORE 2021, Донецька область має надзвичайно низькі показники рівня довіри до влади як на центральному, так і на регіональному рівні.
- Плани реалізації та інші планувальні документи місцевої й регіональної влади сконцентровані переважно на «твердих проєктах» і розвитку інфраструктури, тоді як «м'які проєкти» можуть істотно вплинути на рівень довіри між владою та суспільством, а також позиції Донецької області в рейтингу соціальної згуртованості в Україні.
- Найбільший дефіцит довіри та вертикальної соціальної згуртованості відчувається у громадах, де запроваджено систему ВЦА.
- Залишається брак комунікацій та відчуження між групами, котрі мають різне бачення причин і перспектив урегулювання збройного конфлікту на Сході України, що негативно позначається на горизонтальній згуртованості.
- Активність у напрямі посилення соціальної згуртованості розвивається переважно завдяки коштам міжнародних донорів, що є недостатнім для сталості результатів.

- Існує значна розпорошеність проєктів, недостатність комунікації та взаємодії між організаціями громадянського суспільства, які здійснюють проєкти щодо соціальної згуртованості.
- Більшість проєктів стосовно соціальної згуртованості реалізується на мікрорівні (на рівні громад), тож вони не дають кумулятивного ефекту та впливу на суспільну свідомість у масштабах області.
- Для формування спільних підходів і сприйняття позитивних перетворень та успішних практик соціальної згуртованості бракує висвітлення цих практик у медіа.
- Інформаційне поле насичене повідомленнями, що поширюють негативні очікування, підтримують комплекс меншовартості, стереотипи, котрі посилюють відцентрові процеси та суспільний розкол.

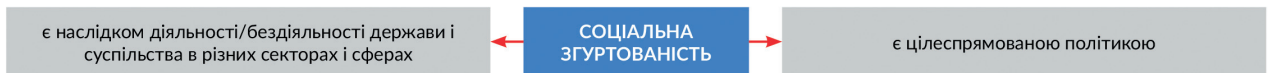
ІV. ПРОПОЗИЦІЇ З РОЗВИТКУ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНOSTІ В ДОНЕЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

- Підвищити політичний статус політики соціальної згуртованості шляхом занесення пріоритету «соціальна згуртованість» до планів реалізації регіональної стратегії соціально-економічного розвитку Донецької області та стратегій розвитку громад.
- Будувати політику соціальної згуртованості як наскрізний компонент, що отримує бачення й реалізацію в усіх секторальних політиках: містобудуванні, транспортній та логістичній інфраструктурі, доступності послуг тощо.
- Спиратися на переваги регіону, зокрема високий рівень індустріалізації, значну частку міського населення, а також увагу до потреб регіону на рівні держави.
- Здійснити практичне планування заходів для підвищення соціальної згуртованості, виходячи з оцінювання потреб мешканців кожної громади.
- Розбудувати систему профілактики соціальної виключеності, урахувуючи специфіку структури мешканців області, до яких належать внутрішньо переміщені особи (найбільша частка), люди похилого віку (велика частка), особи з інвалідністю. Оцінити практичні засоби для залучення таких громадян до розроблення політики на місцевому рівні, беручи до уваги інфраструктуру дорадництва та громадської участі в умовах обмеженості системи представництва.
- Розробити й затвердити систему оцінювання ефективності політики соціальної згуртованості в Донецькій області, визначивши показники Індексу соціальної згуртованості на рівні області, міст і громад Донеччини (за основу можна взяти SCORE); водночас слід мати на увазі три основні групи індикаторів, вироблені в міжнародній практиці: 1 – показники якості життя, 2 – внесок усіх зацікавлених сторін у розв'язання проблем добробуту, 3 – поширення цінностей згуртованості.
- Заходи політики соціальної згуртованості будуть ефективнішими, якщо плани дій напрацьовуватимуться інклюзивно, консолідуватимуть та інституалізуватимуть громадські ініціативи.
- Фінансовою основою для заходів з посилення соціальної згуртованості можуть стати бюджети участі громад і регіональний бюджет участі.
- Запроваджувати практику масштабування на рівні регіону успішних, результативних проєктів у сфері соціальної згуртованості.

- Спиратися на діалогові ініціативи та складові «перехідного правосуддя», що сприятимуть порозумінню.
- Фокусувати проекти соціальної згуртованості на цілях розбудови миру, здійснювати поступовий перехід від прямих діалогових проєктів з питань розбудови миру до проєктів, які забезпечують залучення та колаборацію між представниками середовищ, котрі дотримуються різних культурних орієнтирів, але відкриті до співпраці задля розвитку громади й розширення доступу всіх її членів до ресурсів.
- Залучати громадські організації до формування заходів у сфері політики соціальної згуртованості, зокрема під час розроблення обласної програми для реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, а також для їх оцінювання та перегляду.
- Ураховувати те, що потреби громад можуть різнитися, тож і цілі політики та її заходи повинні мати адресний характер: десь необхідна швидка гуманітарна місія, десь – розбудова міжконфесійних відносин. Тому політика має ґрунтуватися на оцінюванні потреб і прогнозуванні розвитку ситуацій.
- Висвітлювати проблематику соціальної згуртованості в Донецькій області в засобах масової інформації. Потрібна підтримка з боку держави та міжнародних донорів проєктів співпраці місцевих і загальнонаціональних ЗМІ. Наразі такими можуть бути телевізійні канали («Дом», «Громадське телебачення» тощо) та інформаційно-аналітичні інтернет-видання.
- Використовувати потенціал міжрегіонального й міжмуніципального співробітництва для розв'язання питань, що мають спільне значення для сусідніх областей.
- Забезпечити просвітницькі заходи та обмін знаннями щодо потенціалу й успішних практик соціальної згуртованості для представників органів влади різних рівнів.

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПОЛІТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ ЗГУРТОВАНОСТІ ДЛЯ СХІДНОЇ УКРАЇНИ

СОЦІАЛЬНА ЗГУРТОВАНІСТЬ – ЦЕ ЯКІСТЬ СПІВІСНУВАННЯ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ІДЕНТИФІКУЮТЬ СЕБЕ В РІЗНИХ СУСПІЛЬНИХ ГРУПАХ

Ціль політики – підвищення рівня взаємної довіри людей з різних груп.
Ця політика актуалізується в суспільствах, які визнають взаємозалежність груп і будують солідарність на ґрунті різноманітності, щоб уникнути поляризації та запобігти конфліктам

Цю інфографіку «Основні виміри політики соціальної згуртованості для Сходу України» презентовано Українським незалежним центром політичних досліджень (УНЦПД) за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID). Здійснення цього дослідження стало можливим завдяки ширій допомозі американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Зміст публікації є відповідальністю лише УНЦПД і необов'язково відображає погляди USAID або уряду США. Заборонено відтворення та використання будь-якої частини цієї продукції в будь-якому форматі, зокрема графічному й електронному, копіювання чи поширення в будь-який інший спосіб без відповідного посилання на оригінальне джерело. Проект «Соціальна згуртованість і розбудова миру на Донбасі з Національною платформою», у межах якого виконано це дослідження, реалізується за підтримки Агентства США з міжнародного розвитку (USAID).

Для нотаток

Для нотаток

**Соціальна згуртованість:
напрями розвитку політики в Донецькій області**

Пропозиції до розвитку політики

**Лупацій Володимир Стефанович
Тищенко Юлія Анатоліївна
Саакян Олег Арменович**

Друк: ФОП Харченко В. О.
Замовлення № ___
Наклад 50 примірників